

Plohn Illés és Plohn József fényképész munkássága és hagyatéka

Hódmezővásárhely első fényképész műtermét 1869-ben alapította Plohn Illés, aki fényképeket készített a fejlődő Vásárhelyről, megörökítve az emberek mindennapjait. A műterem irányítását 1887-től fia, Plohn József vette át, aki tanulmányútjai során elsajátította a fényképezés és a cinkográfia legújabb vívmányait, az opál-képek, valamint a platina-képek készítményeit. A Plohn műterem 75 éves fennállása alatt értékes örökség jött létre.

A műterem 1869-ben alapította Plohn Illés makói fényképész. A műterem irányítását 1887-től fia, Plohn József veszi át, aki egészen 1944-ben bekövetkezett deportálásáig üzemelteti azt. Plohn Illés számos belföldi kiállításon érdemelt ki elismerést fotóival, az 1874-es londoni kiállításon a korabeli vásárhelyi gazdaságokról készített képeivel első díjat nyert. Az 1879-es szegedi árvízről készült fotói kiemelkednek a hasonló témájú sorozatok közül. Rendszeresen készített fényképeket a fejlődő Vásárhelyről, megörökítette az itteni emberek mindennapjait. Közgyűjteményekben több mint száz képét őrzik.

A legismertebb vásárhelyi fényképész, Plohn József Ábrahám 1869. július 7-én született Makón. Édesapja Plohn Illés, az első vásárhelyi fényképész, édesanyja Kugler Amália, három testvére Eleonóra, Gyula Henrik és Béla. A család 1870-ben költözött Hódmezővásárhelyre.

Plohn József az 1879/80-as tanévtől az 1882/83-as tanév végéig a református főgimnázium tanulója volt. A gimnáziumi tanulmányai befejezése után édesapja műtermében sajátította el a fényképezés alapjait, majd két évig tanult Koller Károly császári és királyi udvari fényképész fővárosi műtermében. Betegeskedő édesapjától 1887-ben átvette a műterem vezetését. 1890-91 fordulóján katonai szolgálatát töltötte. 1892. június 28-án feleségül vette Hirn Fannit, akivel annak 1937 júliusában bekövetkezett haláláig élt együtt. Tanulmányúton járt Münchenben, Firenzében, Rómában, Párizsban. Párizsi tanulmányútról, ahol a „fényképezés és a cinkográfia legújabb vívmányait, ... az opál-képek, valamint a platina-képek készítményeit” sajátította el 1894 márciusában érkezett haza..

Az 1896-os Országos Millenniumi Kiállításon „az alföldi népeletet és mezei gazdálkodást ábrázoló” fotókkal Plohn Illés és József I. díjat és a millenniumi

nagyérmeket nyertek. A kiállításon Ferenc József személyesen is gratulált Plohn Józsefnek.

A Plohn-műteremben az 1880-as évek végétől megfordult Tornyai János, Iványi-Grünwlad Béla festő, Kallós Ede szobrász, 1892 nyarán László Fülöp festőművész, majd az 1900-as évek elejétől Pásztor János szobrász, Rudnay Gyula, Endre Béla és Várady Gyula festők, Kiss Lajos a későbbi néprajztudós, később Koszta József és Vén Emil festők.

1902 kora őszen a Kolozsvári Országos Történelmi Erekllye Múzeum felhívására lefényképezte a még élő vásárhelyi 48-as honvédeket, 89 db üvegnegatív szélére felírta a felvételen szereplő honvéd nevét is.

Az 1890-es években és az 1900-as évek elején közel háromezer felvételt készített Hódmezővásárhelyen és környékén a tanyákról, a gazdasági épületekről, a lakóépületekről és azok berendezéseiről, a fazekas termékek előállításának teljes munkafolyamatáról, különféle mesterségekről, mint például a takács, a méhész, a halász, a mézeskalács készítő. Megörökítette az állattartók és földművelők munkáját, a subák és textilek hímzését, esküvői szertartásokat, gyermekjátékokat, de még a temetői fejfákat is. Az elkészült felvételek egy részét az 1904 augusztusában megrendezett Ipari és Mezőgazdasági kiállításon mutatta be. Itt állította ki 41 darabból álló fényképsorozatot is, melyen „tisztá magyar fajból válogatva, a vásárhelyi férfiak és nők tipikus alakjai” szerepeltek. Az antropológia felvételek mellett „ott látjuk a város minden nevezetesebb részét, épületeit, utczákat, a kanyargó Tisza partjáról hangulatos tájképi részleteket, a határ minden részéről tanyákat a rajtuk folyó mezei munkák csaknem mindenikével, szőlőskerteket, sétálóhelyeket stb.” megörökítő felvételeit is. A kiállításon bemutatott néprajzi tárgyakat Tornyai János kérésére szintén lefényképezte.

Szeremlei Sámuel megrendelésére számos felvételt készített a Hódmezővásárhely története című monográfia 4. kötetéhez. Az 1913 augusztusában dr. Kenéz Sándor szerkesztésében megjelent Tanyai Újság az aratás fázisait bemutató 8 képe mellett egy tanyaudvart és egy, a vásárhelyi öreg gazdákat ábrázoló műtermi fotóját is közölte.

1911-ben, édesapja halálát követően kiváltotta az iparendélyt és így hivatalosan is átvette a műterem működtetését.

Az első világháborút követően nehéz helyzetbe került, egyrészt a lehetőségeinél több hadikölcsön jegyezése miatt, másrészt a fizetőképes kereslet csökkenése és a konkurencia erősödése okán. Anyagi helyzetének javítása érdekében 1922 során az összegyűjtött anyagot egy 6 részesre tervezett, a „Képek a nagy magyar alföldi

népéletből” című fotóalbumba kívánta megjelentetni. Az album – Plohn leírása szerint – a következő részekből állt volna:

„1. sorozat:

Régi magyar díszítmények és muzeális tárgyak.

2. sorozat:

Cserepes (göloncsér) mesterség.

Tartalmazza: Munkálatokat, primitív szerszámaikat, régi és modern használati és művészeti edényeket.

3. sorozat:

Mezőgazdaság.

Tartalmazza: Mindenféle mezőgazdasági munkálatokat, régi, már divatját multa munkálatokat is (kézzel vetés, nyomtatás lóval, szórás s többi) szántás, vetés, aratás, tanyák, tanyaudvarok, górék, hombárok, lovak, tehenek, juhok s a többi.

4. sorozat:

Magyar alakok.

Tartalmazza: Népviselet, szokások, háziipar, takács mesterség, halászat, lakodalom.

5. sorozat:

Magyar épületek.

Tartalmazza: Házak, udvarok, szobák, banyakemencék, kapuk, ablakok, kerítés.

6. sorozat:

Temető.

Tartalma: Régi magyar fejfák, harangok.”

Az album megjelentetéséhez pénzügyi segítséget keresett, ezért 1922 szeptemberétől önmaga és ismert vásárhelyi személyiségek – dr. Imre József, Szathmáry Tihamér, Csokán Pál – által írt folyamodványokkal igyekezett befolyásos támogatókat megnyerni az album kiadásához. Az elismerő ajánlások ellenére sem sikerült a szükséges összeget előteremtenie. Látván a segítség elmaradását, saját költségén összeállította a 125 fényképből álló első sorozatot. 1923. január 26-án Hainiss Győző tábornok közbenjárására Horthy Miklós kormányzó fogadta Plohnt és megtekintette a képeket, s bár a kormányzónak nagyon tetszettek azok, de anyagiakkal ő sem

támogatta a vállalkozást. Az Érdekes Újság a kormányzói fogadás hírére meghallva az 1923. február 22-én megjelent számába leközölt 10 képet. Az idősödő Plohn ezután egészen 1927-ig nem kereste a kiadás lehetőségét, ekkortól azonban 1933-ig több ízben is kért ajánlásokat ismert közéleti emberektől, dr. Banner Jánostól, dr. Imre Józseftől, Szeder Ferentől, Móra Ferentől és dr. Kogutowitz Károlytól, akik támogatásukról és nagyrabecsülésükről biztosították, de anyagi támogatást az ő közbenjárásukkal sem sikerült szerezni. Végül 1933 novemberében Plohn írt egy sikertelen folyamodványt a kiadás ügyében Hóman Bálint vallás és közoktatásügyi miniszternek. Ezután már csak egy dr. Baktay Ervin által írt ajánlás ismert 1940 júniusából.

A teljes, 6 sorozatból álló albumot tehát nem sikerült kiadni, azonban a szegedi múzeum 1927-ben megvásárolta az első sorozat egy példányát, majd ezt követően Hódmezővásárhely városa 1929-ben a néprajzi múzeuma részére vásárolt az idős mestertől kb. 300 darab fényképet. A megvásárolt képek között szerepelt a döntően 1902-ben készített 141 db honvédportré, az 1904-es kiállításon bemutatott 42 db portré, a román katonák gimnáziumbéli pusztításáról 1919-ben készített 10 fotó, illetve a „Képek a nagy magyar alföldi népeletből” című fotóalbum több mint száz képe.

Az 1934-ben alakult Tornyai Társaság alapító tagja volt.

Első felesége halálát követően újra megnősült, feleségül vette Nagy Máriát.

1944 nyarán deportálták az idős fényképészt, aki útban a koncentrációs tábor felé, egy marhavagonban hunyt el.

Plohn József 1635 db üvegnegatívból álló hagyatékát özvegyétől 1952-ben vásárolta meg a Tornyai János Múzeum.

A Plohn gyűjtemény manapság közel háromezer üvegnegatívból és fényképből áll. A Plohn hagyaték, és azon belül a 48-as honvédportrék a múzeum egyik legismertebb gyűjteménye, a nyolcvanas évek elejétől közel 60 belföldi kiállításon mutatták be őket. Külföldön is több ízben rendeztek kiállítást az anyagból, 1988-ban Rómában, 2000-ben Párizsban, 2009-ben Darmstadtban.

A honvédportrék számos képzőművészt is alkotásra ihlettek, többek között Rátonyi Józsefet, Fodor Józsefet, Nagy Elődöt, Balogh Gyulát és Székelyhidi Attilát. 1994-ben Szei Tibor, Varsányi Péter István közreműködésével, elkészítette az Ükunokák című kétrészes dokumentumfilmjét, melyben a szabadságharc résztvevőinek ükunokái mesélnek az őseikről, arról, hogy számukra mit jelent 1848 öröksége, milyen történetek hagyományozódtak generációról generációra a családjukban.

A Tornyai János Múzeum és a Németh László Városi Könyvtár együttműködésének köszönhetően 2007-ben digitalizálásra került a teljes Plohn hagyatéka. A digitalizált fényképek felkerültek a Hódmezővásárhelyi Elektronikus Könyvtárba és az Országos Széchényi Könyvtár Képkönyvtár gyűjteményébe. A gyűjtemény egy része megtekinthető a Tornyai János Múzeum honlapján is.

A Plohn műterem 75 éves fennállása alatt Plohn Illés és József olyan értékes örökséget hozott létre, amely feltétlen érdemes a megőrzésre. A két fényképész amellet, hogy portré és esküvői fotók százait készítették a vásárhelyi emberekről, rendszeresen járták Hódmezővásárhelyt és környékét, megörökítve a mindennapi élet történéseit, dokumentálva azt a kortársaknak és az utókornak is. A mai ember számára különösen értékesek a gabonatermesztéssel, állattartással, a mára már átalakuló kismesterségekkel – különösen a fazekassággal – kapcsolatos képek. Az üvegnegatívok megőrizték a 19. és 20. század fordulójának vásárhelyi hangulatát, számos épületről ma már csak ezek az emlékek maradtak ránk. A gyűjtemény folyamatosan bővül, a Tornyai János Múzeum kiemelt feladatának tartja mind Plohn Illés, mind Plohn József fotóinak gyűjtését.